

ย่านเมืองเก่าสงขลา: มิติของการจัดการชุมชน
สู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
Songkhla Old Town: Dimensions of Community
Management towards Cultural Tourism

อริสา สายศรีโกศล

Arisa Saisrikosol

คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Faculty of Religion and Philosophy, Mahamakut Buddhist University

Corresponding Author, E-mail: arisa.saisrikosol@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาห้วงเวลาตั้งแต่เริ่มต้นในการปรับตัวของเมืองสงขลาเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ เงื่อนไขในแต่ละช่วงเวลา รวมถึงแนวคิดของผู้มีส่วนร่วมในการผลักดันการจัดการพื้นที่ในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนย่านเมืองเก่าสงขลา เนื้อหาในบทความนี้ประกอบด้วยแนวคิดการจัดการ แนวคิดการจัดการชุมชน ภูมิหลังเมืองเก่าสงขลา รวมถึงการวิเคราะห์การบริหารจัดการชุมชนย่านเมืองเก่าสงขลา โดยมีภาคีคนรักเมืองสงขลาเป็นกลุ่มผลักดันให้ย่านเมืองเก่าสงขลาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อันเป็นกระบวนการขยายขอบเขตของระบบจัดการ ตั้งแต่ฐานรากของชุมชนให้หลอมรวมความเข้าใจในการอนุรักษ์ควบคู่กับการจัดการพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตของชุมชนอย่างยั่งยืน เนื่องด้วยความโดดเด่นของคุณค่าเชิงอาคารสถาปัตยกรรมที่มีเอกลักษณ์ สวยงาม สะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งมิติทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม จึงทำให้เมืองสงขลาเป็นเมืองเก่าที่สำคัญแห่งหนึ่งของไทย องค์ความรู้ใหม่จากบทความนี้ทำให้เห็นปัจจัยทั้ง 2 ด้าน คือ ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจและด้านสถาปัตยกรรม ส่วนปัจจัยภายใน ได้แก่ ด้านศิลปวัฒนธรรมและด้านอาหาร อันทำให้เกิดปัจจัยในการจัดการชุมชนในย่านเมืองเก่าสงขลาให้กลายเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

คำสำคัญ: ย่านเมืองเก่าสงขลา; การจัดการชุมชน; การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

Abstract

This article focuses on studying the time from the beginning of Songkhla to adapt to the situation, condition, including the concept of those who are involved in pushing for space management in urban community attractions in Songkhla old town. This article contains the concepts of management, community management, Songkhla old town background, including the analysis of community management in Songkhla old town. This old town is pushed by Songkhla Heritage Trust to be a cultural tourist attraction. There is a process of expanding the scope of the management system from the foundation of the community to combine understanding of conservation together with space management leading to the tourist attraction that is consistent with the sustainable community's livelihood, inasmuch the outstanding value of architectural buildings that are unique and beautiful reflecting local wisdom, including historical and cultural dimensions. Thus, Songkhla town became one of important old towns in Thailand. The body of knowledge is the acquisition of two factors: 1) external factors are economic and architecture and 2) internal factors are culture art and food. This is the cause of community management in the Songkhla old town to be a cultural tourism.

Keywords: Songkhla Old Town; Community Management; Cultural Tourism

บทนำ

“นกน้ำเพลินตา สมิหลาเพลินใจ เมืองใหญ่สองทะเล เสน่ห์สะพานป๋า ศูนย์การค้าแดนใต้” สงขลาเป็นจังหวัดทางภาคใต้ของประเทศไทยที่มีสถานที่ท่องเที่ยวดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว มีโครงสร้างพื้นฐานสำหรับการรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะสถานที่ท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นแตกต่างกันออกไปในแต่ละประเภท เช่น แหลมสมิหลา ชายหาดที่ตั้งของนางเงือกอันเป็นจุดถ่ายรูปไว้เป็นที่ระลึก วัดมัสยิดมอญหรือวัดกลางที่มีความโดดเด่นด้านจิตรกรรมฝาผนังเรื่องเล่าพุทธประวัติ ชุมชนเกาะยอ อันเป็นเส้นทางท่องเที่ยวเชิง

ระบบนิเวศและการพักผ่อนในรูปแบบ โฮมสเตย์ (Homestay) วัดพะโคะ ศาสนสถานเพื่อนมัสการหลวงปู่ทวดเหยียบน้ำทะเลจืด และถนนย่านเมืองเก่าสงขลา เป็นต้นสถานที่ที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจและนิยมเดินทางไปเยี่ยมชมไม่น้อยกว่าที่อื่น ๆ คือ ถนนนางงามหรือย่านเมืองเก่าสงขลา ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา มีถนนสายสำคัญ 3 สาย คือ ถนนนครนอก ถนนนครในและถนนนางงาม เป็นถนนที่ประกอบไปด้วยอาคารและสถาปัตยกรรมงดงาม เป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องราวความเป็นมาของชาวสงขลาผ่านมุมมองทางสถาปัตยกรรม โรงสีหับโห้หิ้น (โรงสีแดง) เมื่ออดีตราว 200 ปีก่อน ตัวเมืองสงขลาตั้งอยู่ฝั่งตะวันตกของทะเลสาบ เรียกว่า เมืองสงขลาฝั่งแหลมสน จนกระทั่งปี พ.ศ. 2385 ได้ขยายมาทางฝั่งทิศตะวันออกบริเวณตำบลบ่อยาง เรียกว่า เมืองสงขลาฝั่งบ่อยาง โดยเริ่มแรกมีถนน 2 สาย คือ ถนนนครนอกเป็นถนนสายนอกติดกับทะเลสาบ และถนนนครใน เป็นถนนเส้นในตัวอำเภอเมือง ต่อมาได้ตัดถนนสายที่สาม เรียกว่า ถนนนางงาม โดยประชาชนที่อาศัยอยู่ย่านถนนนางงามจะถูกเรียกว่า คนย่านเก๋าท้อง

ปัจจุบันถนนทั้ง 3 สาย ยังคงเอกลักษณ์ดั้งเดิมไว้ มีห้องแถวไม้แบบจีน ตึกคลาสสิกสไตล์ชิโน-โปรตุเกส และอาคารตึกแถวแบบจีนโบราณชาวจีนชกเกี้ยนอยู่ปะปนกันทั้งสองฟากฝั่งถนน โดยอาคารหลายหลังมีการปรับปรุง ทาสีใหม่ แต่ไม่ได้เปลี่ยนแปลงโครงสร้างของอาคาร อาคารเก่าเหล่านี้สะท้อนภาพการเป็นเมืองสำคัญด้านการปกครองและด้านเศรษฐกิจมาตั้งแต่ครั้งสมัยธนบุรี อีกทั้งการเป็นเมืองท่าติดทะเลที่ได้รับวัฒนธรรมจากหลากหลายเชื้อชาติ ผสมผสานกันเป็นวัฒนธรรมเฉพาะตัวแบบสงขลา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอาหารและสิ่งปลูกสร้าง ปัจจุบันการค้าขายสมัยใหม่ได้ย้ายไปที่อำเภอหาดใหญ่ ส่วนตัวเมืองสงขลายังมีตึกเก่าที่คงสภาพเดิมอย่างหนาแน่น เป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความรุ่งเรืองในอดีตและวัฒนธรรมที่ผสมผสานมาอย่างยาวนาน

ทั้งนี้ เมื่อเวลาเปลี่ยนไป สรรพสิ่งล้วนเปลี่ยนแปลงหรือปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ เช่นเดียวกับแนวคิดและทฤษฎีที่เคยยอมรับกันว่า สามารถอธิบายปรากฏการณ์หนึ่ง ๆ ได้อย่างเป็นเหตุเป็นผล หรือแม้กระทั่งนิยามความหมายของสิ่งเหล่านั้นอาจเปลี่ยนไป หรือแม้แต่แนวคิดและทฤษฎีบางอย่างก็ไม่สามารถนำมาอธิบายปรากฏการณ์เดิมในเวลาและสถานการณ์ใหม่ได้อีก กระทั่งเลิกใช้หรือจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนทฤษฎีให้สอดคล้องกับเงื่อนไขแต่ละช่วงเวลาและสถานการณ์ เฉกเช่นย่านเมืองเก่าสงขลา

ระบบความคิดของชุมชนจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการผลักดันให้เกิดพลังในการพัฒนาย่านเมืองเก่าสงขลาเพื่อใช้เป็นทางเลือกของกลุ่มสังคม อีกทั้งยังเป็นการขยาย

กรอบความคิด และสร้างการยอมรับตามสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ เพื่อให้การพัฒนาชุมชนหรือการจัดการชุมชนเป็นไปด้วยความเข้มแข็งและมั่นคง สอดคล้องกันระหว่างสิ่งที่เป็นจริงกับสิ่งที่คาดหวังว่าจะให้เกิดขึ้น (อุทัย ปริญญาสุทธินันท์, 2561) ด้วยเหตุนี้ผู้เขียนจึงศึกษาชุมชนในด้านห้วงเวลาตั้งแต่การเริ่มต้นปรับตัวของเมืองสงขลาเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์และเงื่อนไขในแต่ละช่วงเวลาสถานการณ์ในการจัดการพื้นที่ในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนย่านเมืองเก่าสงขลา รวมถึงพัฒนาการจัดการแหล่งท่องเที่ยวชุมชนย่านเมืองเก่าสงขลาเพื่ออนุรักษ์ไว้ให้แก่นรุ่นต่อไป

เนื้อเรื่อง

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการ

ในการจัดการชุมชนย่านเมืองเก่าสงขลาจำเป็นต้องอาศัยทฤษฎีการจัดการเพื่อให้ชุมชนเกิดการบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในที่นี้ ผู้เขียนขอนำทฤษฎีของเฮนรี ฟาโยล (Fayol, 1925) นักวิชาการชาวฝรั่งเศส ผู้คิดค้นแนวคิดหลักการบริหาร โดยอธิบายว่า ในการบริหารทุกประเภทต้องยึดหยุ่นและสามารถประยุกต์ใช้ได้ ในทุกระดับ เช่นเดียวกับการบริหารจัดการชุมชน ซึ่งต้องบูรณาการให้สอดคล้องกับบริบทและวัฒนธรรมในชุมชน อันหมายรวมในหลักการที่ว่าด้วยการแบ่งงานกันทำงาน อำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบ วินัย ผลประโยชน์ส่วนรวม การมีส่วนร่วม ความเสมอภาค ความมีระเบียบ การรวมอำนาจ ความมั่นคงในอาชีพ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และความสามัคคี ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่า การจัดการโดยใช้หลักการบริหารของฟาโยลสามารถนำไปใช้กับการจัดการชุมชนให้ยั่งยืนและประสบผลสำเร็จได้ สำหรับการจัดการชุมชนนั้นต้องยึดหลักของการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการเสนอความคิดเห็นใหม่ เพื่อเป็นทิศทางสำหรับสร้างกรอบในการบริหารจัดการต่อไป กล่าวได้ว่าพื้นฐานของทุกสิ่งต้องมีการเรียนรู้ ทั้งในมิติของการทบทวน การประเมินสถานการณ์ และการนำไปสู่การพัฒนาในที่สุด ดังนั้น การจัดกิจกรรมทุกอย่างต้องอาศัยความเชื่อมโยงเป็นสำคัญ ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดการบูรณาการอย่างสมบูรณ์ รวมถึงการวิเคราะห์และสังเคราะห์อย่างถี่ถ้วนจากนักวิชาการต่าง ๆ ในกรณีของการจัดการชุมชนก็เช่นเดียวกัน ต้องมีความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีการจัดการเพื่อนำไปต่อยอดในแง่ของรูปแบบและกลไกในการจัดการต่อไป

การจัดการเป็นศิลปะในการใช้คน (Men) เงิน (Money) และวัสดุอุปกรณ์ (Material) เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ การจัดการเป็นกิจกรรมพื้นฐานที่มีความเกี่ยวข้องกับนโยบายและแผนการจัดสรรทรัพยากรที่ผสมผสาน

ระหว่างแนวคิดการบริหารกับการจัดการเข้าด้วยกัน (อุทัย ปริญาสุทธีรัตน์, 2561) สำหรับการจัดการชุมชน นอกจากจะมีความเกี่ยวข้องกับคน เงินและทรัพยากรแล้ว ยังเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ต่าง ๆ รอบด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านวัฒนธรรมที่เกิดจากการอพยพย้ายถิ่นของผู้คน อันเนื่องมาจากเศรษฐกิจของครอบครัวที่ทำให้เกิดการอพยพเพื่อความอยู่รอดและสร้างวัฒนธรรมชุมชนของกลุ่มตนขึ้นมาใหม่ นอกจากนี้ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยียังส่งผลให้ชุมชนต้องปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตเข้ากับเทคโนโลยีสมัยใหม่ให้มากขึ้น กระทั่งเกิดการติดต่อทางวัฒนธรรมสมัยใหม่ที่พึ่งพาเทคโนโลยี ส่วนด้านสังคมได้เกิดการเปลี่ยนแปลงของระบบปัจจัยพื้นฐาน เช่น การแสวงหาอาชีพ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการที่ต้องพัฒนาอย่างจริงจังให้เป็นรูปธรรม กล่าวคือ การปรับตัวทางเศรษฐกิจชุมชนให้เกิดการแข่งขันทางการค้าเพื่อให้ชุมชนอยู่ได้อย่างยั่งยืน สิ่งเหล่านี้ผู้เกี่ยวข้องต้องวางแผนให้สอดคล้องกับสถานการณ์และบริบทของพื้นที่

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการชุมชน

การจัดการชุมชนต้องมีการจัดการความรู้ ซึ่งการจัดการความรู้ให้ประสบความสำเร็จได้ต้องอาศัยการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันเพื่อให้พร้อมเผชิญกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลง (เมตต์ เมตต์การุณจิต, 2556) การจัดการชุมชนเป็นกระบวนการเรียนรู้แบบหนึ่งที่มีการคิดหาวิธีเพื่อนำความรู้ที่แฝงอยู่ในตัวบุคคล (Tacit Knowledge) ที่สั่งสมมานานจากประสบการณ์ในแต่ละเรื่องให้ปรากฏด้วยวิธีการสื่อสารต่าง ๆ เช่น การบอกเล่า การให้สัมภาษณ์ การแลกเปลี่ยนข้อมูล การบันทึกเป็นระบบ การวิเคราะห์ สังเคราะห์ การนำไปประยุกต์ใช้และถ่ายทอดต่อกันไปทำให้การพัฒนาคน งานและองค์กร รวมทั้งชุมชนอีกด้วย ซึ่งชุมชนจะบรรลุเป้าหมายการจัดการชุมชนได้ต้องมีกระบวนการจัดการความรู้อย่างเป็นขั้นตอน ทั้งความรู้ที่แฝงอยู่ในตัวบุคคลและความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) ดังที่อุทัย ปริญาสุทธีรัตน์ (2561) อธิบายว่ากระบวนการจัดการความรู้เป็นสิ่งที่ต้องดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนและมีความต่อเนื่อง โดยเริ่มจากการสร้างความรู้ การรวบรวมความรู้ การแบ่งปันความรู้และการใช้ความรู้ตามลำดับ นอกจากนี้ ยังได้อธิบายเพิ่มเติมว่า ความรู้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคลที่ทำงานด้วยกันในกลุ่มมีความสัมพันธ์กันอย่างเหนียวแน่น โดยจำแนกการสร้างความรู้ออกเป็นรูปแบบต่าง ๆ อันได้แก่ รูปแบบแรก การสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคม เป็นการสร้างความรู้ที่แฝงอยู่ในตัวบุคคลให้เป็นความรู้ที่แฝงอยู่ในตัวบุคคลโดยการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การฝึกอบรมและการให้คำแนะนำ รูปแบบที่สอง การปรับเปลี่ยนสู่ภายนอก เป็นการสร้างความรู้แฝงอยู่ในตัวบุคคลให้เป็นความรู้ที่ชัดเจน

โดยการเปรียบเทียบ การอุปมาอุปไมย การใช้ตัวแบบ ซึ่งช่วยให้มองเห็นภาพได้ง่ายขึ้น รูปแบบที่สาม การผสมผสาน เป็นการสร้างความรู้ที่ชัดเจนให้เป็นความรู้ที่ชัดเจน โดยการบูรณาการความรู้หรือสังเคราะห์ความรู้ที่มีอยู่ ซึ่งช่วยทำให้เกิดองค์ความรู้ขึ้นมาใหม่ และรูปแบบที่สี่ การปรับเปลี่ยนสู่ภายใน เป็นการสร้างความรู้ที่ชัดเจนให้เป็นความรู้ที่แฝงอยู่ในตัวบุคคล โดยการเรียนรู้จากการปฏิบัติและการศึกษาจากคู่มือเอกสารหรือตำรา

ภูมิหลังเมืองเก่าสงขลากับแนวคิดการจัดการชุมชน

เมืองสงขลาเดิมมีชื่อที่คนไทยเรียกว่า เมืองสทิง สันนิษฐานว่า ชื่อเมืองสงขลา น่าจะเพี้ยนมาจากคำว่า สิงหลา ที่แปลว่า เมืองสิงห์ อันเป็นชื่อที่พ่อค้าชาวเปอร์เซีย อินเดียใช้เรียกกันในอดีต เนื่องจากได้แล่นเรือผ่านเข้าชื่อที่พ่อค้าชาวเปอร์เซียอินเดียใช้เรียกในอดีต เนื่องจากได้แล่นเรือผ่านเข้ามาในทะเลสาบ เห็นเกาะหนูกับเกาะแมวจากระยะไกลที่มีลักษณะคล้ายสิงห์ 2 ตัว หมอบเฝ้าปากทางเข้าเมืองจึงตั้งชื่อเมืองตามนั้น หรืออีกข้อสันนิษฐานหนึ่งกล่าวว่า คำว่า สงขลา มาจากคำว่า สิงขร ที่แปลว่า ภูเขา เนื่องจากเมืองสงขลาในยุคดั้งเดิมตั้งอยู่เชิงเขา เมื่อพ่อค้าชาวมลายูเข้ามาค้าขายได้ออกเสียงเพี้ยนเป็นคำว่า เซ็งคอร่า ต่อมาเมื่อชาวตะวันตกเข้ามาค้าขายได้ออกเสียงเพี้ยนเป็นคำว่า ซิงกอร่า (Singora) จากนั้น จึงเพี้ยนเป็นคำว่า สงขลา ดังปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม เมืองสงขลาสมัยก่อนชุมชนเก่าแก่ซึ่งได้รับการอนุรักษ์ให้เห็นวัฒนธรรมดั้งเดิมในอดีต ดังปรากฏในชุมชนย่านเมืองเก่าสงขลา (ภาคีคนรักเมืองสงขลาสมาคม, ม.ป.ป.ช) ดังต่อไปนี้

1. ปล่องไฟ โรงสีหับโห้หิ้นหรือโรงสีแดง หับโห้หิ้นเป็นภาษาจีนฮกเกี้ยน หมายถึง ความสามัคคี ความกลมเกลียว และความเจริญรุ่งเรือง เพราะอาคารทั้งหมดทาสีแดงเป็นโรงสีที่ตั้งโดดเด่น สร้างขึ้นเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2457 โดยขุนราชกิจการีย์หรือขุนเลียง เสาวพฤกษ์

2. ตึกสถาปัตยกรรมต่างชาติมี 4 รูปแบบ ได้แก่ 1) ตึกแถวจีนดั้งเดิม สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2379 ตั้งแต่แรกตั้งเมืองสงขลา หอแถวจีนหลังแรกของสงขลาตั้งอยู่บนถนนหนองจิก 2) ตึกแถวแบบจีนพาณิชย์ ลักษณะเป็นอาคารอายุประมาณ 100 ปีขึ้นไป พัฒนามาจากแบบจีนดั้งเดิมแต่ประยุกต์ให้ทันสมัยขึ้น 3) ตึกแถวแบบชิโน-ยูโรเปียน มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่ประดับตกแต่งด้วยลวดลายแบบจีนและยุโรปผสมกัน หลังคาทรงปั้นหยาล้ำรูปแบบที่เรียกว่า ชิโน-ยูโรเปียน 4) ตึกแถวแบบจีนสมัยใหม่ ซึ่งได้รับอิทธิพลจากตะวันตก อาคารอยู่ในช่วงอายุตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป มีแผนกปิดหลังคาและมีอักษรแสดง พ.ศ. ปรากฏบนแผงดังกล่าว บางหลังมีหลังคาจั่วหรือ

บันหยาช่อนอยู่ บางหลังเป็นหลังคาคอนกรีตเสริมเหล็ก (ค.ส.ล.) ส่วนใหญ่มีตั้งแต่ 2-4 ชั้น

3. ประตูเมืองสงขลา ประตูเมืองทรงจีน กว้าง 6 ศอก สูง 3 วา จำลองจากประตูเมืองเก่าสงขลา สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2379 สมัยพระยาวิเชียรคีรี (เถี้ยนเส้ง) ขณะนั้นมี 10 ประตูเมือง

4. วัดยางทอง เป็นวัดที่ตั้งของบ่อน้ำที่มีต้นยางต้นใหญ่อยู่ข้างบ่อในอดีต ซึ่งเป็นที่มาของชื่อตำบล “บ่อยาง” ที่อยู่ในตัวเมืองสงขลา

5. วิก (โรงหนัง) หลักเมือง (ศรีเพชร) และบ้านเรือนบริเวณถนนนางงาม ปัจจุบันนี้ถูกรื้อเพราะเลิกกิจการเนื่องจากไม่มีคนดูและคนส่วนใหญ่นิยมดูหนังละครทางโทรทัศน์แทน นอกจากนั้น บริเวณแห่งนี้ยังมีบ้านเรือนตึกเก่าที่เป็นสถาปัตยกรรมรูปแบบไชนีส โปรตุเกส

6. โรงแรมนางงาม เป็นโรงแรมไม้สองชั้นที่มีลวดลายฉลุอันวิจิตรงดงาม อดีตเป็นโรงแรมหอรองรับแขกที่เดินทางมาค้าขายและทำธุรกิจ ปัจจุบันเลิกกิจการแต่เจ้าของยังเก็บไว้เป็นมรดกทางประวัติศาสตร์เมืองสงขลา

7. ขนมม่อซิ (การอจี) เป็นขนมแป้งทอดจนสุกแบบกรอบนอกอ่อนในเวลารับประทานตัดเป็นชิ้นเล็ก ๆ โรยคลุกด้วยน้ำตาลทรายผสมงา

8. ก๋วยเตี๋ยวใต้โรงจั่วหรือก๋วยเตี๋ยวห้อยขาของป้าณี ขายอยู่ใต้โรงจั่วบริเวณศาลหลักเมืองสงขลาที่ยังขายอยู่ทุกวัน ตั้งแต่ตั้งโรงจั่วใหม่หรือตั้งแต่ป้าณียังสาว ปัจจุบันขณะรับประทานต้องก้มมุดศีรษะเข้าไปนั่งรับประทานใต้โรงจั่ว เป็นก๋วยเตี๋ยวลูกชิ้นหมูทำเอง สดใหม่ รสชาติอร่อย หากสั่งพิเศษจะเพิ่มไก่ตุ๋นจนเปื่อยให้ด้วย

9. ไอติมโอง เป็นไอติมสูตรโบราณ 70 ปี โดยเน้นรสชาติพอดี ไม่หวานเกินไป เป็นไอติมกะทิผสมสด (รสดั้งเดิม) แตกต่างจากไอติมกะทิสดทั่วไป และไอติมผลไม้ (รสลิ้นจี่) มีลูกชิ้นทอดและก๊วยทอด ของทานเล่นคู่กับไอติม

10. ถนนศิลปะ (Street Art) ของย่านเมืองเก่าสงขลา เป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมย่านถนนที่มีชื่อเสียงที่สุด นักท่องเที่ยวนิยมมาถ่ายรูปซึ่งตั้งอยู่บริเวณหัวมุมถนนราชมัญและนางงาม ที่ตึกฟุเจา เป็นรูปวิถีร้านน้ำชาของอาแปะ สร้างสรรค์โดยภาคีคนรักเมืองสงขลาสมาคม

ทั้ง 10 สถานที่ที่ผู้เขียนได้กล่าวมา เป็นย่านเมืองเก่าสงขลาที่แสดงถึงภูมิหลังของความหลากหลายทางพหุวัฒนธรรมซึ่งกลุ่มภาคีคนรักเมืองสงขลาได้บริหารจัดการตามแนวคิดการบริหารชุมชนข้างต้น โดยใช้กระบวนการนำความรู้ที่แฝงอยู่ในชุมชนทั้ง 10 สถานที่ ที่ได้สั่งสมมานานให้ถ่ายทอดปรากฏออกมาโดยการบอกเล่า การให้

สัมภาษณ์ การแลกเปลี่ยนข้อมูล การบันทึกเป็นระบบ การวิเคราะห์ สังเคราะห์ การนำไปประยุกต์ใช้และถ่ายทอดให้เกิดการพัฒนาทั้งคน งานองค์กรและชุมชนตั้งรายละเอียดต่อไปนี้

ประการแรก คือ การทำความรู้จัก เป็นขั้นตอนแรกของการทำงานกับชุมชนที่ส่งผลต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของการศึกษาชุมชนอย่างเห็นได้ชัด ดังนั้น ในการศึกษานี้ ผู้เขียนจึงได้สัมภาษณ์เรื่องราวของชุมชนเพื่อให้ทราบเงื่อนไขและสิ่งแวดล้อมที่นำไปสู่การรู้จักชุมชนเก่าแก่ของเมืองสงขลาให้มากขึ้น จากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่าเมืองสงขลามีความเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่อดีต ในฐานะเป็นเมืองท่าในการติดต่อค้าขายกับหลายชนชาติ จึงทำให้ชุมชนเมืองสงขลาประกอบด้วยชุมชน 3 วัฒนธรรม คือ ไทยพุทธ ไทยมุสลิม และไทยเชื้อสายจีน โดยส่วนใหญ่จะเป็นคนไทยพุทธ รองลงมาจะเป็นไทยมุสลิมและไทยเชื้อสายจีน ตามลำดับ

ประการที่สอง คือ การยอมรับ เป็นการศึกษาแต่ละชุมชนในแง่ของความแตกต่าง กล่าวคือ การที่จะขับเคลื่อนแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าในข้างต้น อาจต้องพิจารณาความแตกต่างกันในแต่ละชุมชน เช่น การนับถือศาสนา อาหาร การแต่งกาย ภาษา ประเพณี เชื้อชาติ โดยเฉพาะในแง่ของวิถีชีวิตที่มีความเฉพาะเจาะจงกับบริบทและเงื่อนไขชุมชนในเรื่องการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา อาหาร การแต่งกาย เป็นต้น

ประการที่สาม คือ การเรียนรู้ เมื่อมีการยอมรับในสิ่งที่ชุมชนเป็นอยู่จึงเกิดการเรียนรู้เรื่องราวของชุมชนนั้น ๆ เพื่อให้เข้าถึงชุมชนให้มากยิ่งขึ้น เช่น การแลกเปลี่ยนด้านศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี การเข้าร่วมกิจกรรมงานสมโภชศาลเจ้าพ่อหลักเมืองสงขลา งานถนนวัฒนธรรมย่านเมืองเก่า เดินชมบ้าน แลเมือง ฟังเรื่องเล่าขาน ประเพณีสงกรานต์

ประการที่สี่ คือ การทำความเข้าใจการเรียนรู้ชุมชน เป็นการสร้างความเข้าใจในแบบแผนการดำรงชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งจะทำให้เกิดประโยชน์ต่อการทำกิจกรรมกับชุมชนอย่างสอดคล้องและลงตัว เช่น การอนุรักษ์ประเพณีของชาวไทยพุทธ หลักการปฏิบัติของชาวไทยมุสลิม การปฏิบัติตามคำสั่งสอนของชาวไทยเชื้อสายจีน

ประการที่ห้า คือ การอธิบายอย่างเป็นระบบ เป็นการอธิบายถึงสภาพแวดล้อมของชุมชน ปัจจัยที่เกี่ยวข้องแต่ละชุมชน เช่น ปัจจัยที่เป็นสภาพแวดล้อมภายใน คือ การถือศีลในวันธรรมสวนะ การถือศีลอดของชาวไทยมุสลิม การถือศีลกินเจของชาวไทยเชื้อสายจีน ส่วนปัจจัยที่เป็นสภาพแวดล้อมภายนอก คือ

วัฒนธรรมการแต่งกาย อาหาร ภาษาและวิถีชีวิต เป็นต้น ปัจจัยเหล่านี้เป็นการอธิบายถึงความหลากหลายทางด้านพหุวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ

ประการที่หก คือ การตีความ นอกจากสภาพแวดล้อมภายนอกที่สังเกตเห็นได้ ยังมีปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งมีนัยแฝงที่ต้องตีความ เช่น การแสดงอัตลักษณ์ผ่านประเพณีชกพระของชาวไทยพุทธ การแสดงอัตลักษณ์ทางด้านศาสนาของชาวไทยมุสลิมโดยการละหมาด การแสดงอัตลักษณ์ด้านเชื้อชาติโดยการใช้ภาษาฮกเกี้ยนและสร้างศาลเจ้าพ่อหลักเมืองสงขลาของชาวไทยเชื้อสายจีน การแสดงอัตลักษณ์ด้านศิลปวัฒนธรรมโดยการวาดภาพบนถนนศิลปะย่านเมืองเก่า

ประการที่เจ็ด คือ การวิเคราะห์ เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ในภาพรวม ทั้งบริบทพื้นที่ ปัจจัยและสาเหตุที่เกี่ยวข้อง ผลกระทบที่เกิดขึ้น และปฏิสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ ที่มีในชุมชน ทำให้ชุมชนมีเสน่ห์ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมในความหลากหลายทางพหุวัฒนธรรมในย่านเมืองเก่า

ประการที่แปด คือ การประเมินผลหลังจากได้วิเคราะห์ชุมชนในภาพรวมแล้ว เพื่อให้ทราบวิธีการแก้ไขปัญหาของชุมชนให้ประสบผลสำเร็จ รวมถึงสิ่งที่ต้องดำเนินการต่อหรือต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลง เช่น ความแตกต่างทางด้านอัตลักษณ์ของศาสนา อาหาร การแต่งกาย รวมถึงการยอมรับความแตกต่างที่ทำให้ชุมชนในย่านเมืองเก่าใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

จากที่กล่าวมา เป็นการบริหารจัดการจัดการชุมชนย่านเมืองเก่าสงขลาให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้วยแนวคิดการจัดการชุมชนที่กล่าวมาข้างต้นให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

วิเคราะห์การบริหารจัดการจัดการชุมชนย่านเมืองเก่าสงขลา

จุดเริ่มต้นของการพัฒนาและบูรณาการเชิงพื้นที่ที่ย่านเมืองเก่าสงขลาเริ่มจากการปรับเปลี่ยนอาชีพจากการประมงที่ประสบปัญหา การจ้างงานพม่าลดลง แรงงานพม่าย้ายถิ่นฐานออกไป ปัญหาต่าง ๆ เริ่มลดลงเนื่องจากไม่มีการจ้างงาน นอกจากนี้ปัญหาเกี่ยวกับการค้าประเวณีได้ถูกขจัดออกไปจากพื้นที่โดยสิ้นเชิง มีการประสานงานกับหน่วยงานและภาคีที่เกี่ยวข้องเพื่อพัฒนาให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวและการบูรณาการเชิงเศรษฐกิจชุมชน พัฒนาสถานที่ต่าง ๆ เพื่อรองรับการเข้ามาของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศ (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 1, 2565)

การพัฒนาดังกล่าวสอดคล้องกับมิติของการพัฒนาวางแผนการใช้ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อผลิตเป็นสินค้าการท่องเที่ยว (บุญยสฤกษ์ อเนกสุข, 2559) ซึ่งย่านเมืองเก่าสงขลา มีวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมเก่าแก่มากมาย ดังเช่น การพัฒนาและบูรณะ

พื้นฟู “ถนนนางงาม” ซึ่งเป็นถนนสายโบราณที่มีศาลเจ้าพ่อหลักเมืองตั้งอยู่เพื่อให้คนในถนนนางงามและคนที่เดินทางเข้ามาได้ทำบุญ ไหว้สักการบูชา สร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยวในด้านอาหารท้องถิ่นให้โดดเด่นเป็นที่รู้จักในปัจจุบัน โดยแต่เดิมถนนนางงามเป็นถนนสายเล็ก ๆ เติบโตได้ทางเดียว อยู่ในใจกลางเมืองสงขลา และมีชื่อเดิมว่า แก้วห้อง เนื่องจากเมื่อปี พ.ศ. 2385 เป็นช่วงแรกที่ตั้งหลักเมืองสงขลาใหม่ หลังย้ายเมืองสงขลาจากฝั่งแหลมสนมายังฝั่งตะวันออก (บ่อয়ง) ถนนสายนี้มีบ้านอยู่ 9 คูหา และได้เปลี่ยนชื่อเป็นถนนแก้วห้อง หลังจากนั้นเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 ได้เฉลิมฉลองและจัดการประกวดนางงามสงขลาขึ้นเป็นครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ. 2478 ปรากฏว่า สาวงามที่ได้รับตำแหน่งเป็นสาวที่มาจากถนนนางงาม ชื่อว่า นางสาวนงเยาว์ (แดง) โพธิสาร สกุลเดิม บุญยศิวัะ ลูกนายฮ่องและนางหิ้ว บุญยศิวัะ ที่ได้รับการเลือกให้เป็นนางงามคนแรก และต่อมาได้สมรสกับครูถ้องหรือครูสหัส โพธิสาร ต่อมาคนสงขลาในสมัยนั้นจึงเรียกขานถนนแก้วห้องว่า ถนนนางงาม มากกว่าแก้วห้องมาจนถึงปัจจุบัน (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 2, 2565) อย่างไรก็ตาม การบริหารจัดการชุมชนย่านเมืองเก่าสงขลา มีกลุ่มเฉพาะที่ดำเนินการอยู่แล้ว คือ ภาศิคนรักเมืองสงขลา สมาคม (ม.ป.ป.ก) กลุ่มนี้มีสมาชิกที่หลากหลายองค์กร ประกอบด้วยครูอาจารย์จากสถาบันการศึกษา เจ้าของกิจการ นักเรียน นักศึกษา หรือแม้กระทั่งนายกเทศมนตรี โดยมีคณาจารย์จากคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย ซึ่งได้รับทุนวิจัยจากการเคหะแห่งชาติมาช่วยงานกลุ่มเสมือนกองเลขานุการของกลุ่มภาศิคนรักเมืองสงขลา โดยมีอาจารย์ที่มีบ้านอยู่ในย่านเมืองเก่าและเป็นผู้ที่ได้รับความเคารพจากชาวบ้านรับหน้าที่ผู้ประสานงานกลุ่ม โดยพันธกิจของภาศิคนรักเมืองสงขลาสมาคม (ม.ป.ป.ก) ดังนี้ (1) การรวบรวม รักษาและเผยแพร่ความรู้เรื่องเมืองเก่าสงขลา ทั้งด้านผู้คน บ้านเรือน ประเพณี อาหารและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของเมืองสงขลา (2) การเฝ้าระวังการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของเมืองเก่าสงขลา รวมถึงการผลักดันไม่ให้มีการทำลายคุณค่าและบรรยากาศของเมืองเก่า (3) การปลูกชีวิตชีวาของเมืองเก่าสงขลา ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างรู้คุณค่า จัดเทศกาลละครดนตรี และศิลปะเพื่อยกระดับเมืองเก่าสงขลาสู่เมืองอารยธรรม (4) การเป็นตัวกลางสร้างความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์กับการพัฒนาเพื่อให้ทุกฝ่ายอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข (5) การสนับสนุนกระบวนการที่จะนำเมืองสงขลาสู่มรดกโลก และ (6) การร่วมมือกับองค์กรทั้งภาคประชาชน เอกชนและภาครัฐที่มีเจตคติที่ดีต่อเมืองสงขลา เพื่อบูรณาการทรัพยากรที่มีอยู่ทั้งหมดสร้างสงขลาให้เป็นเมืองที่น่าอยู่สำหรับทุกคน และเพื่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนอย่างแท้จริง จึงต้องมีการปฏิบัติและบริหารจัดการ

ชุมชนภายใต้เทศบัญญัติเทศบาลนครสงขลาที่ว่าด้วยเรื่องกำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลงหรือเปลี่ยนแปลงการใช้อาคารบางชนิด หรือบางประเภทบริเวณย่านเมืองเก่า ในท้องที่เขตเทศบาลนครสงขลา อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา พ.ศ. 2560 อันเป็น การทำงานร่วมกันของหลายฝ่าย โดยคำนึงถึงบริบทเมืองเก่าสงขลาที่มีลักษณะทาง กายภาพเพื่อการอนุรักษ์ รวมถึงความยืดหยุ่นด้านการออกแบบสร้างสรรค์ องค์ประกอบอาคารในมิติของการเพิ่มเติมพื้นที่ประโยชน์ใช้สอยใหม่ ๆ ที่สอดคล้องกับ คุณภาพในด้านการอนุรักษ์และการพัฒนา (จเร สุวรรณชาติ, 2560)

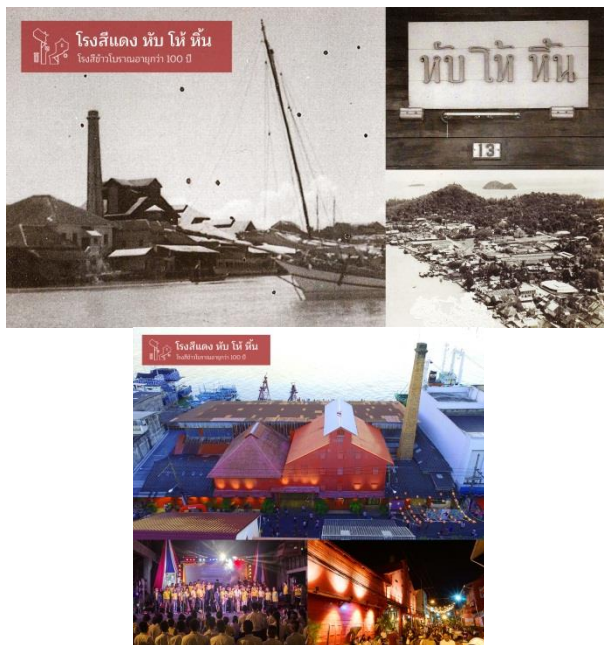
การดำเนินกิจการในช่วงเริ่มแรกจากการศึกษาดูงานกลุ่มอนุรักษ์ของปีนัง (Penang Heritage Trust; PHT) ซึ่งเป็นกลุ่มอนุรักษ์ในประเทศมาเลเซียเป็นแนวทาง ในการดำเนินงานที่มีการวางแผนการทำงาน การหางบประมาณ การสมัครสมาชิกและ การประชุมทั้งวงเล็กวงใหญ่อย่างสม่ำเสมอเพื่อรณรงค์ให้คนสงขลา และคนต่างถิ่นเห็น คุณค่าของมรดกและวัฒนธรรมของเมืองสงขลา การใช้ระบบการสื่อความหมายที่เป็น เครื่องมือในการสื่อสารสู่สาธารณะ โดยใช้กระบวนการร่วมกันคิดและสื่อออกมาในรูปแบบ ของบทเพลง ระบบป้าย กิจกรรมเวทีและนิทรรศการต่าง ๆ

จนกระทั่งปี พ.ศ. 2554 กลุ่มภาคีรักเมืองสงขลาได้ร่วมกับคณะกรรมการ โบราณสถานแห่งชาติว่าด้วยสภาการโบราณสถานระหว่างประเทศในระดับชาติที่ เรียกว่า ICOMOS Thailand ได้จัดการประชุมวิชาการขึ้น ณ เมืองสงขลา และได้ร่วม เจตนารมณ์ในการพัฒนาตามแนวทางอนุรักษ์เมืองเก่าของเมืองมรดกโลก โดยวาระ ดังกล่าวทำให้เกิดแผนการพัฒนาเมืองที่ใช้ร่วมกันทั้งภาครัฐ และภาคประชาชนใน รูปแบบที่เรียบง่าย โดยแบ่งเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 เป็นแผนระยะสั้นที่เน้นการสื่อ ความหมายให้คนทั่วไปรู้คุณค่าของเมืองเก่า ด้วยการใช้กิจกรรมเป็นวิธีการสื่อสาร เช่น กิจกรรมเดินเท้า-ปั่นจักรยานศึกษาเมือง นิทรรศการ เวิร์กช็อปและการสาธิต เป็นต้น ระยะที่ 2 เป็นแผนระยะกลาง คือ แผนงานอนุรักษ์ทางกายภาพเมืองเก่า สงขลา โดยเน้นการมีส่วนร่วมในด้านบัญญัติต่าง ๆ ตลอดจนการแสดงทางงบประมาณ และเทคนิควิธีในการซ่อมบำรุงอาคารเก่า และระยะที่ 3 เป็นแผนระยะยาว เป็นการ จัดทำเอกสารตามแนวทางที่เมืองมรดกโลกกำหนด คือ แผนการบริหารจัดการและ มาตรการคุ้มครองในระดับต่าง ๆ โดยร่วมกับการเคหะแห่งชาติ เทศบาลนครสงขลา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย บริษัท ปตท.สำรวจและผลิตปิโตรเลียม จำกัด (มหาชน) และ ICOMOS Thailand ในการวางแผนการจัดทำเอกสารสงขลาสู่ เมืองมรดกโลก (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2557)

จากแนวคิดเหล่านี้ ผู้เขียนมองว่า การจัดการของกลุ่มภาคีล้วนอาศัยเครื่องมือที่เป็นทั้งการวางแผน การรวบรวม การประเมิน การติดตาม และการนำผลไปใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุดแก่ชุมชน โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวย่านเมืองเก่าสงขลา ซึ่งเริ่มจากการศึกษาดูงานของกลุ่มอนุรักษ์ของป็นักการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับมรดกโลก การรวมกลุ่มเพื่อทำการวิจัยในด้านการอนุรักษ์ทั้งด้านสถาปัตยกรรมด้านอาคาร และการเรียนรู้การทำงานกับกลุ่มต่าง ๆ เพื่อให้ได้ข้อสรุปของการผลักดันที่เป็นรูปธรรม นอกจากนี้ การดำเนินงานของกลุ่มภาคียังใช้กระบวนการทางความคิดที่สื่อให้เห็นคุณค่าของการอนุรักษ์และการใช้กิจกรรมต่าง ๆ ให้เป็นส่วนหนึ่งของการประชาสัมพันธ์เพื่อให้เข้าถึงทุกกลุ่มในมิติของการพัฒนาเมืองอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งกลุ่มภาคีได้ให้ความสำคัญต่อสิทธิร่วม กล่าวคือ สมาชิกในชุมชนมีสิทธิใช้และได้ประโยชน์เพื่อส่วนรวมมากกว่าเพื่อส่วนตน โดยที่ชุมชนสามารถใช้สิทธิตามธรรมชาติในการออกกฎเกณฑ์โดยคำนึงถึงความเป็นธรรมในสังคมและระบบนิเวศเพื่อให้เกิดความยั่งยืนต่อทรัพยากรในชุมชน (เสนห์ จามริก และยศ สันตสมบัติ, 2536) เปรียบเสมือนการสร้างพลังอำนาจให้แก่ชุมชน หากวิเคราะห์การบริหารจัดการชุมชนของกลุ่มภาคีศรัทธาเมืองสงขลาสามารถจำแนกได้ 4 ด้าน ดังนี้

1. ด้านเศรษฐกิจ ในอดีตเมื่อเรือทางการค้าแล่นเข้าสู่ทะเลสาบสงขลา สิ่งแรกที่เห็นและโดดเด่นเป็นสง่าที่สุดในบริเวณชายฝั่งถนนนครนอก คือ สถาปัตยกรรมของปล่องไฟ “โรงสีหับให้หิน” ชาวสงขลารู้จักในนาม “โรงสีแดง” หับให้หินเป็นภาษาจีนฮกเกี้ยนมีความหมายว่า ความสามัคคี ความกลมเกลียว และความเจริญรุ่งเรือง เพราะอาคารทั้งหมดทาสีแดง เป็นโรงสีที่ตั้งตระหง่านโดดเด่น แม้ปัจจุบันจะสร้างอาคารบ้านเรือนสูง แต่ก็ไม่สามารถบดบังความโดดเด่นของปล่องไฟและอาคารโรงสีหับให้หินให้น้อยลงได้ อาคารหลังนี้ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 13 ถนนนครนอก สร้างขึ้นเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2457 โดยขุนราชกิจการีย์หรือชุ่นเลียง เสาวพฤกษ์ ลักษณะอาคารมีรูปทรงหลังคาเป็นทรงปั้นหยาสูง 4 ชั้น ด้านหน้าของอาคารขนานกับแนวถนนนครนอก มีความยาว 70 เมตร ลึก 25 เมตร ด้านหลังติดทะเลสาบสงขลา โครงสร้างของอาคารทั้งหมดสร้างด้วยไม้เนื้อแข็ง ผนังภายนอกและภายในชั้นล่างบุด้วยไม้กระดานหนา 2 นิ้ว ส่วนผนังภายนอกชั้นบนและหลังคาบุด้วยสังกะสีห่นำเข้าจากประเทศอังกฤษ สภาพอาคารในภาพรวมยังคงเหมือนเดิม เพียงแต่หลังคาบางส่วนได้เปลี่ยนไปมุงด้วยกระเบื้องลอนคู่เมทัลชีต (Metal Sheet) แทน “โรงสีแดง” เป็นโรงสีข้าวที่ใช้เครื่องจักรไอน้ำมีปล่องไฟสูง 35 เมตร ได้เริ่มกิจการเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2457 โดยขุนราชกิจการีย์และนายสุชาติ รัตนปราการ ผู้เป็นหลาน ซึ่งได้รับช่วงต่อในปี

พ.ศ. 2473 ข้าวเปลือกที่ป้อนเข้าสู่โรงสีแดงทั้งหมดลำเลียงมาทางเรือ จากพื้นที่ปลูกข้าวรอบ ๆ ทะเลสาบสงขลา ได้แก่ อำเภอรอนดอ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อสีข้าวแล้ว ข้าวสารทั้งหมดจะถูกจัดส่งและจำหน่ายภายในท้องถิ่นและพื้นที่ภาคใต้ตอนล่าง รวมทั้งประเทศมาเลเซีย โดยมีคนงานประมาณ 30-40 คน ผลัดเปลี่ยนทำงานวันละ 8 ชั่วโมง โดยการใช้การตีระฆังเป็นสัญญาณในการเปลี่ยนการเข้าทำงาน ต่อมาในช่วงปี พ.ศ. 2484 กองทัพเรือญี่ปุ่นได้บุกเมืองสงขลาและยึดข้าวสารในโรงสีแดงไปทั้งหมด โดยใช้เป็นคลังเก็บเวชภัณฑ์ของกองทัพภาคพื้นบูรพาตลอดระยะเวลาสงคราม

ภาพ 1 โรงสีแดง “หับ โห่ หิ้น” ในอดีตและปัจจุบัน

กับบรรยากาศการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (ภาคีคนรักเมืองสงขลาสมาคม, 2560)

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้เกิดเหตุการณ์ข้าวขาดแคลนและเศรษฐกิจที่ตกต่ำ หับโห่หิ้นได้เป็นแกนนำของโรงสีข้าวในจังหวัดนครศรีธรรมราช พัทลุงและสงขลา ในการจัดตั้งเป็นบริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้ ดำเนินตามแนวคิดสหกรณ์ที่สามารถจำหน่ายข้าวสารในราคาถูกให้แก่ประชาชน อย่างไรก็ตาม ในปีต่อ ๆ มาได้เกิดโรงสีข้าวขนาดเล็ก อันเป็นที่นิยมของชาวบ้านเป็นอย่างมาก เนื่องจากไม่ต้องขนข้าวเปลือก

มาขายในที่ไกลและไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย เพียงนำข้าวเปลือกไปสีที่โรงสีขนาดเล็ก เจ้าของข้าวเปลือกก็จะได้อาหารกลับไป ส่วนเจ้าของโรงสีขนาดเล็กจะได้รำข้าวเป็นค่าบริการ ด้วยเหตุนี้ในปี พ.ศ. 2490 ทำให้หับให้หิ้นได้ปิดกิจการลงเพราะไม่มีข้าวเปลือกที่จะใช้ในการสี

หลังจากนั้น หับให้หิ้นได้รับการบูรณาการเชิงพื้นที่เพื่อพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของเมืองสงขลา จากการสัมภาษณ์นักวิชาการได้บอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับสถานที่แห่งนี้ว่า หากย้อนไปเมื่อ 3 ปีที่แล้ว หับให้หิ้นเปรียบเสมือนเมืองร้างในช่วงเวลาเย็นถึงกลางคืนไม่พบผู้คนเดินไปมา ประชาชนในพื้นที่มีความหวาดกลัวด้านความปลอดภัย เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเต็มไปด้วยแรงงานพม่าและการก่ออาชญากรรม รวมทั้งการค้าประเวณี จนกระทั่งมีการพัฒนาและบูรณาการเชิงพื้นที่ซึ่งเริ่มจากการปรับเปลี่ยนอาชีพจากการประมงที่ประสบปัญหา รวมถึงปัญหาแรงงานพม่าที่ลดน้อยลง ทั้งนี้ เพราะมีการประสานงานกับหน่วยงานและภาคีที่เกี่ยวข้องเพื่อพัฒนาให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว มีการบูรณาการเชิงเศรษฐกิจชุมชนและพัฒนาสถานที่ต่าง ๆ เพื่อรองรับการเข้ามาของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศ (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 1, 2565)

2. ด้านสถาปัตยกรรม จากอิทธิพลการแลกเปลี่ยนสินค้าจากพ่อค้าต่างประเทศส่งผลให้เมืองแห่งนี้มีสถาปัตยกรรมที่หลากหลาย ทางจังหวัดสงขลาได้จำแนกออกเป็น 4 รูปแบบ ได้แก่

1. ตึกแถวเงินดั้งเดิม สร้างขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2379 ซึ่งเป็นช่วงแรกตั้งเมืองสงขลาเป็นต้นมา รูปแบบสถาปัตยกรรมส่วนด้านหน้าเป็นจุดค้าขาย ด้านบนใช้เก็บของโดยมีช่องส่งของเล็ก ๆ และมีความยาวตามที่ดินประมาณ 30-40 เมตร และเนื่องจากแปลงที่ดินยาว ผู้ออกแบบจึงได้ออกแบบให้มีช่องเปิดโล่งตรงกลาง ส่วนอาคารด้านหลังมักเป็นที่พักอาศัย ซึ่งกรมศิลปากรได้ระบุว่า ห้องแถวแบบเงินหลังแรกของสงขลาตั้งอยู่บนถนนหนองจิก

2. ตึกแถวแบบเงินพาณิชย์ ลักษณะเป็นอาคารอายุประมาณ 100 ปีขึ้นไป พัฒนามาจากแบบเงินดั้งเดิมแต่ประยุกต์ให้ทันสมัยขึ้น แต่ยังคงรูปแบบของหลังคาเงินเพิ่มพื้นที่ชั้นบนให้เสมอชั้นล่าง ด้านหน้าทำเป็นผนังหรือบานประตูเกล็ดระบายความร้อนสำหรับอยู่อาศัย ชั้นล่างเป็นพื้นที่ทำการค้า ประตูหน้าเป็นบานไม้พับเก็บด้านข้างเพื่อให้มีพื้นที่ค้าขายมากขึ้น ตรงกลางอาคารเว้นเป็นช่องเปิดโล่งเพื่อระบายอากาศ

3. ตึกแถวแบบซิโน-ยูโรเปียน มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่ประดับตกแต่งด้วยลวดลายแบบจีนและยุโรปผสมกัน หลังคาทรงปั้นหยาคล้ายรูปแบบที่เรียกว่า ซิโน-ยูโรเปียน ซึ่งพบมากที่ภูเก็ต แต่ที่สงขลาจะมีทางเดินใต้อาคารเรียกว่า หงอคาซี อาคารจะมีช่องเปิดกลางอาคารและเป็นที่ตั้งของบ่อน้ำ ซึ่งในอดีตน้ำจะมีรสจืดสะอาดสามารถดื่มได้

4. ตึกแถวแบบจีนสมัยใหม่ เป็นอาคารที่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตก อาคารอยู่ในช่วงอายุตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป มีแผงปกปิดหลังคาและมีอักษรแสดงปี พ.ศ. ปรากฏบนแผงดังกล่าว บางหลังมีหลังคาจั่วหรือปั้นหยาซ่อนอยู่ บางหลังเป็นหลังคาคอนกรีตเสริมเหล็ก (ค.ส.ล.) ส่วนใหญ่เป็นอาคาร 2-4 ชั้น

ภาพ 2 ตึกแถวแบบจีนดั้งเดิม (บน) และตึกแถวแบบซิโน-ยูโรเปียน (ล่าง)
กับความสวยงามของสถาปัตยกรรมแบบจีนและยุโรป (ภาคีคนรักเมืองสงขลาสมาคม, 2560)

นอกจากนี้ ยังรวมถึงศาลเจ้าพ่อหลักเมืองสงขลาเป็นอาคารทรงจีนตั้งอยู่บนถนนนางงามสร้างในสมัยพระยาวิเชียรคีรี (เถี้ยนเส้ง) เจ้าเมืองสงขลา สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2385 ภายในศาลเป็นที่ประดิษฐานของเสาหลักเมืองสงขลา ซึ่งพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 พระราชทานในโอกาสที่สถาปนาเมืองสงขลาใหม่ที่บ่อয়ง ภายในศาลยังประดิษฐานเจ้าพ่อหลักเมือง (เซ่ง ห่อง เหล่า เอี้ย) ซึ่งเป็นเทพคุ้มครองเมืองตามคติจีนทำให้ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองสงขลาเป็นศูนย์รวมศรัทธาของชาวจีนและชาวไทยไว้ในศาลเดียวกัน

3. ด้านศิลปวัฒนธรรม ศิลปวัฒนธรรมในย่านเมืองเก่าสงขลาที่โดดเด่นมี 5 แห่ง ดังนี้ 1. ประตูเมืองสงขลา ประตูเมืองทรงจีน กว้าง 6 คอก สูง 3 วา จำลองจาก ประตูเมืองเก่าสงขลา สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2379 สมัยพระยาวิเชียรคีรี (เถี้ยนเส้ง) 2. วัด ยางทอง เป็นวัดที่ตั้งของบ่อน้ำ ซึ่งในอดีตมีต้นยางต้นใหญ่ปลูกอยู่ข้างบ่อ อันเป็นที่มา ของชื่อตำบล “บ่อยาง” 3. วิก (โรงหนัง) หลักเมือง (ศรีเพชร) และบ้านเรือนบริเวณ ถนนนางงาม ปัจจุบันนี้ได้เลิกกิจการแล้ว นอกจากนั้น บริเวณแห่งนี้ยังมีบ้านเรือนตึก เก่าที่เป็นสถาปัตยกรรมรูปแบบไชนีส โปรตุเกส 4. โรงแรมนางงาม เป็นโรงแรมไม้สอง ชั้นที่มีลวดลายฉลุที่วิจิตรงดงาม อดีตเป็นโรงแรมหอรูรองรับแขกที่เดินทางมาค้าขาย และทำธุรกิจ ปัจจุบันถูกเก็บไว้เป็นมรดกทางประวัติศาสตร์เมืองสงขลา 5. ถนนศิลปะ อันเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายใต้กิจกรรม “สงขลามหาสนุก สุขทั้งปีที่สงขลา” หนึ่งในโครงการสงขลาสู่เมืองท่องเที่ยววิถีไทยประจำปีงบประมาณ 2559 โดยจังหวัด สงขลาเป็นผู้สนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงาน

ในด้านนี้ ถนนศิลปะเป็นที่นิยมถ่ายรูปของนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะที่ตึกฟุเจาบริเวณหัวมุมถนนนางงาม ซึ่งเป็นวิถีร้านน้ำชาของอาแปะ สร้างสรรค์ โดยภาคีคนรักเมืองสงขลาสมาคมและมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย สถานที่ แห่งนี้เป็นเสมือนตัวแทนของย่านเมืองเก่าสงขลา ปัจจุบันอาคารถูกบูรณะซ่อมแซม จึง สภาพवादเดิมออกแล้ววาดภาพใหม่แทน อย่างไรก็ตาม ถนนศิลปะเป็นการ สร้างสรรค์เมืองให้เป็นเมืองแห่งศิลปะ การเขียนภาพบนฝาผนังบ้านเรือนเป็นการใช้ งานศิลปะเพื่อสื่อถึงวิถีชีวิตชาวบ้านย่านเมืองและรองรับความต้องการของ นักท่องเที่ยวในการถ่ายรูปไว้เป็นที่ระลึกเมื่อครั้งมาเยี่ยมเยือนเมืองสงขลา อีกทั้งตาม สวนสาธารณะหรือริมชายหาดบริเวณหาดสมิลา หาดชลาทัศน์และแหลมสนอ่อนยังมี รูปปั้นประติมากรรมของศิลปินฝีมือดีที่บรรจงถ่ายทอดงานศิลปะหลากหลายที่โดดเด่น และสวยงาม ซึ่งไม่เพียงแค่สถาปัตยกรรมโบราณเท่านั้นที่ชวนชม แต่ร้านอาหารเก่าแก่ ที่เป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมของเมืองสงขลาที่ตั้งอยู่บริเวณมุมถนนสายสำคัญเหล่านี้ด้วย โดยเฉพาะบนถนนนางงามที่มีทั้งอาหารคาวหวานหลายอย่าง ซึ่งสะท้อนวัฒนธรรมการ กินของชาวเมืองเก่าสงขลาได้อย่างดี

การจัดถนนคนเดินเมืองสงขลาเป็นอีกหนึ่งกิจกรรมที่มีอยู่ทั่วไปหลายแห่ง ถนนที่น่าสนใจมี 2 แห่ง คือ 1) ถนนจะนะ ซึ่งเป็นถนนคนเดินแต่แรก และ 2) ถนน เดินตลาดนัดสองเล โดยถนนจะนะจะจัดเป็นถนนคนเดินทุกวันศุกร์และเสาร์ บริเวณ ข้างกำแพงเมืองเก่าสงขลาที่มีอายุถึง 177 ปี

ภาพ 3 ประตูเมืองสงขลากับความงดงามด้านศิลปวัฒนธรรมโบราณ
(ภาคคนรักเมืองสงขลาสมาคม, 2562)

4. ด้านอาหาร อาหารในย่านเมืองเก่าสงขลาได้รับความนิยมจากกลุ่มนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก อาหารที่ได้รับความนิยมประกอบด้วย 4 ร้านอาหาร ดังนี้ 1. ขนมม่อซิ (การอจี) เป็นขนมแป้งทอดจนสุกแบบกรอบนอกนุ่มใน เวลารับประทาน ตัดเป็นชิ้นเล็ก ๆ โรยคลุกด้วยน้ำตาลทรายผสมงา 2. ก๋วยเตี๋ยวใต้โรงจั่วหรือก๋วยเตี๋ยวห้อยขาของป้าณี เป็นก๋วยเตี๋ยวลูกชิ้นหมูทำเอง สดใหม่ รสชาติอร่อย อยู่ใต้โรงจั่วบริเวณศาลหลักเมืองสงขลา ปัจจุบันต้องก้มศีรษะเข้าไปนั่งรับประทานใต้โรงจั่ว 3. ไอติมโอง เป็นไอติมสูตรโบราณ 70 ปี โดยเน้นในรสชาติที่พอดี ไม่หวานจนเกินไป เป็นไอติมกะทินมสดรสดั้งเดิมที่แตกต่างจากไอติมกะทิสดทั่วไป และ 4. ไอติมผลไม้รสลื่นจืด มีลูกชิ้นทอดและเกี๊ยวทอด ของทานเล่นคู่กับไอติม

ขนมม่อชืไทย(ซ้ายมือ) หน้าตาลายโมจิของญี่ปุ่น(ขวามือ)

ภาพ 4 ขนมม่อชืกับวิถีวัฒนธรรมด้านอาหารของชาวสงขลา (ว. จันทรวงศ์, 2554: 22)

จากที่กล่าวมา การบริหารจัดการชุมชนย่านเมืองเก่าสงขลาจึงมีขอบเขต 4 ด้าน คือ 1) ด้านเศรษฐกิจ ในที่นี้ มีสัญลักษณ์ คือ หับโห้หิ้น ซึ่งบ่งบอกถึงความเจริญรุ่งเรืองด้านเศรษฐกิจของชุมชนย่านเมืองเก่าสงขลาในอดีต 2) ด้านสถาปัตยกรรม โดยมีอาคารบ้านเรือน อุโบสถ วิหาร ศาลเจ้า มัสยิดที่มีลักษณะเฉพาะทางสถาปัตยกรรมทรงไทยพื้นบ้าน อาคารห้องแถวรูปแบบช่างจีนและที่ผสมผสานกัน เช่น อุโบสถวัดดอนแร่ อำเภอเมืองสงขลามีรูปทรงเป็นแก่งจีน อาคารมัสยิดอุสาสนอิสลาม บ้านบน มีรูปทรงของอาคารเหมือนกับวิหาร วัดมัสยิดมวาส นอกจากนี้ ยังมีอาคารบ้านเรือนแบบชิโน-ยูโรเปียน 3) ด้านศิลปวัฒนธรรม โดยมีถนนศิลปะที่เป็นส่วนหนึ่งของแนวคิดสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวด้วยภาพวาดบนผนัง อันเป็นการสร้างเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว 4) ด้านอาหารการกิน โดยมีอาหารหลากหลายเป็นที่รู้จัก เช่น ขนมม่อชื ไอติมโอ่ง ซึ่งเป็นอาหารท้องถิ่นที่ขึ้นชื่อของเมืองสงขลา ทั้ง 4 ด้านที่กล่าวมา เป็นภูมิปัญญาของชาวสงขลาที่กลายเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) ที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นพื้นฐานในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่ ทั้งยังมีส่วนช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจของท้องถิ่นด้วยการสร้างงานและกระจายรายได้ ขณะเดียวกันก็ช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะตน ดังนั้น การก่อตั้งกลุ่มภาคีคนรักเมืองสงขลาและชุมชนย่านเมืองเก่าสงขลาจึงเป็นการเปิดชุมชนแหล่งท่องเที่ยวอันเปรียบเสมือนการเปิดตัวสู่สาธารณะให้คนภายนอกรู้จักชุมชนมากขึ้น

จะเห็นได้ว่า การพัฒนาและบูรณาการเชิงพื้นที่ในหลายจุดของเมืองเก่าแห่งนี้ เป็นการพัฒนาที่ควบคู่กับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ต้องอาศัยความเข้าใจของคนในชุมชนเพื่อให้สามารถตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ ภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่

และสามารถเชื่อมโยงกับสถานที่ วัฒนธรรม ความคิด อุดมการณ์และจิตสำนึกในฐานะ เป็นเจ้าบ้าน แต่กระนั้นการพัฒนาและบูรณาการดังกล่าว จะไม่เกิดขึ้นได้หากขาด ปัจจัยการจัดการชุมชนที่ตอบสนองนักท่องเที่ยว

องค์ความรู้ใหม่

จากที่วิเคราะห์มา ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ดังต่อไปนี้

ภาพ 5 ปัจจัยที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
ภายใต้การบริหารจัดการชุมชนย่านเมืองเก่าสงขลา

จากภาพนี้สามารถอธิบายได้ว่า ขอบเขตทั้ง 4 ด้าน สามารถสรุปลงในปัจจัย ทั้ง 2 ด้าน คือ ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจและด้านสถาปัตยกรรม โดยที่ หับให้หิ้นและตึกแถวรูปทรงต่างชาติดั้ง ๆ เป็นสื่อสัญลักษณ์ของความเจริญรุ่งเรือง และสถาปัตยกรรมอันทรงคุณค่า ส่วนปัจจัยภายในมีความหลากหลายทางด้านพหุ วัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นประตูเมืองสงขลา วัดยางทอง วิก (โรงหนัง) โรงเรณนางาม และถนนศิลปะ รวมถึงด้านอาหาร เช่น ขนมม่อซิ ก้วยเตี่ยวใต้โรงจั่ว ไอติมโอ่ง ปัจจัย ทั้ง 2 ด้าน จึงทำให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายใต้การบริหารจัดการชุมชนใน ย่านเมืองเก่าสงขลาอย่างแท้จริง

สรุป

ความสำเร็จของการจัดการการพัฒนาและบูรณาการเชิงพื้นที่สู่การท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรมของย่านเมืองเก่าสงขลา เกิดจากกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของ ชุมชนด้วยการมีส่วนร่วมในการสร้างและฟื้นฟูพื้นที่ที่สามารถนำไปสู่มิติด้านเศรษฐกิจ

สามารถนำรายได้เข้าสู่ชุมชนควบคู่ไปกับการบริหารจัดการภายใต้การอนุรักษ์ทรัพยากรในพื้นที่ให้คงอยู่อย่างยั่งยืน เริ่มจากการเล็งเห็นความสำคัญของเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของตึก และอาคารเก่าแก่ที่สะท้อนประวัติความเป็นมาอย่างยาวนาน ผนวกกับปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นจุดเริ่มต้นในการผลักดันการจัดการพื้นที่ในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนย่านเมืองเก่าสงขลา โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการจัดการพื้นที่แห่งนี้ คือ กลุ่มภาคีคนรักเมืองสงขลา ซึ่งได้ศึกษาดูงานจากกลุ่มอนุรักษ์ของป็นังและศึกษาเอกสารเกี่ยวกับมรดกโลก จากนั้น ได้วิจัยในด้านการอนุรักษ์ทั้งที่เกี่ยวกับสถาปัตยกรรมด้านอาคารและการเรียนรู้การทำงานกับกลุ่มต่าง ๆ เพื่อให้ได้ข้อสรุปของการผลักดันที่เป็นรูปธรรม นอกจากนี้ ยังอาศัยรูปแบบของการสื่อสารที่แฝงด้วยความหมายของคุณค่าในเชิงอนุรักษ์และการใช้กิจกรรมต่าง ๆ มาช่วยเป็นส่วนหนึ่งของการประชาสัมพันธ์ให้เข้าถึงทุกกลุ่มเพื่อให้เกิดการพัฒนาเมืองอย่างแท้จริง ปัจจุบันการจัดการพื้นที่ในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนย่านเมืองเก่าสงขลามีความก้าวหน้าอย่างมาก แสดงถึงศักยภาพในการพัฒนาและการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ซึ่งไม่เพียงแต่การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเท่านั้น ในภาพที่กว้างขึ้นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนยังมีความจำเป็นที่จะต้องร่วมมือกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องภายนอก แม้ว่าคนในชุมชนจะมีส่วนร่วมในการจัดการด้วยตนเอง แต่ยังต้องรักษาความสัมพันธ์กับหน่วยงานภายนอกในฐานะผู้ให้คำแนะนำ สนับสนุนและช่วยเหลือคนในชุมชนในรูปแบบภาคี เนื่องจากบางภารกิจจำเป็นต้องใช้งบประมาณ การประสานงานจากหน่วยงานภายนอกที่คนในชุมชนไม่สามารถดำเนินการด้วยตนเอง การส่งเสริมและสนับสนุนดังกล่าวต้องวางแผน พัฒนาและประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวของย่านเมืองเก่าสงขลาให้เกิดการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพที่สุด อันจะทำให้การท่องเที่ยวในพื้นที่แห่งนี้สร้างรายได้แก่ชุมชนและนำไปสู่การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เช่น ความยากจน ปัญหาอาชญากรรมในพื้นที่และการทำนุบำรุงรักษาสถาปัตยกรรมท้องถิ่นอย่างยั่งยืนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- จเร สุวรรณชาติ. (2560). *สงขลาสู่เมืองมรดกโลก*. สงขลา: ภาคีคนรักเมืองสงขลาสมาคม.
- ดำรงศักดิ์ แก้วเพ็ง. (2556). *ชุมชน*. สงขลา: ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยทักษิณ.
- บุญยสฤษฎ์ อเนกสุข. (2559). *ยล เยี่ยม เยือน หย้า: แนวคิดและทฤษฎีว่าด้วยการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม*. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.

- ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 1. (2565). ชาวอำเภอเมืองสงขลา. สัมภาษณ์. 21 เมษายน.
- ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 2. (2565). ชาวอำเภอเมืองสงขลา. สัมภาษณ์. 5 พฤษภาคม.
- ภาคีคนรักเมืองสงขลาสมาคม. (ม.ป.ป.ก). *เกี่ยวกับภาคี*. สืบค้นเมื่อ 20 สิงหาคม 2565, จาก <https://www.songkhla-ht.org/about>
- _____. (ม.ป.ป.ช). *ร้อยเรื่องเมืองสงขลา*. สืบค้นเมื่อ 20 สิงหาคม 2565, จาก <https://shorturl.asia/3XRVi>
- _____. (21 ตุลาคม 2560). *อัตลักษณ์แห่งสถาปัตยกรรม*. สืบค้นเมื่อ 26 สิงหาคม 2565, จาก <https://shorturl.asia/1bocy>
- _____. (27 กรกฎาคม 2562). *กำแพงและประตูเมืองสงขลา*. สืบค้นเมื่อ 26 สิงหาคม 2565, จาก <https://shorturl.asia/pW8ao>
- _____. (28 กรกฎาคม 2560). *โรงสีแดง หับ โห่ หิ้น โรงสีข้าวโบราณอายุกว่า 100 ปี*. สืบค้นเมื่อ 26 สิงหาคม 2565, จาก <https://shorturl.asia/VsYCG>
- เมตต์ เมตต์การุณจิต. (2556). *ยุทธศาสตร์การพัฒนา: จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติเชิงรุก*. นนทบุรี: บุ๊คพอยท์วิชาการ.
- ว. จันทรวงศ์. (2554). ขนบปักษ์ใต้สงขลา. *จุลสารสามิตภาค* 9. 3 (3), 21-25.
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. (2557). *คนเฒ่าเล่าเรื่องเมืองสงขลา: สีสันวันวานย่านเมืองเก่า*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- สกรรจ์ จันทรัตน์ และสงบ ส่งเมือง. (2532). *การเริ่มต้นและพัฒนาการทางประวัติศาสตร์โบราณคดีเมืองสงขลาเก่า*. กรุงเทพมหานคร: กองโบราณคดี กรมศิลปากร.
- เสน่ห์ จามริก และยศ สันตสมบัติ. (2536). *ป่าชุมชนในประเทศไทยแนวทางการพัฒนา เล่ม 1 ป่าฝนเขตร้อนกับภาพรวมของป่าชุมชนในประเทศไทย*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- อุทัย ปริญญาสุทธินันท์. (2561). *การจัดการชุมชน*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Fayol, H. (1925). *Industrial and General Administration*. New Jersey: Clifton.